

KÖZGAZDASÁGTAN ALAPJAI
Mikro- és makroökonómia
(vázlat)

irodavezető képzés résztvevői részére

Előadó: Gertner Zoltán

Megjegyzések jelen dokumentum felhasználásával kapcsolatban:

1. Jelen jegyzet (vázlat) az irodavezetői vizsgára készülő hallgatóknak kíván segítséget nyújtani azáltal, hogy használatával egyszerűbbé válik a képzés szóbeli előadásainak követése.
2. A jegyzet önmagában nem elegendő a vizsgára való felkészüléshez. A hallgatók csak az ajánlott tankönyv tanulmányozása, illetve a képzésen való részvétel révén lesznek képesek a vizsgára eredményesen felkészülni.
3. A dokumentum csak saját célra, egy nyomtatott példányban, kizárólag a vizsgára való készülés céljára archiválható. Sem részben, sem egészében nem másolható, illetve nem terjeszthető.
4. Jelen jegyzet ingyenesen, mindenféle ellenszolgáltatás nélkül kerül a hallgatókhoz a fenti célra. A jegyzet hivatalos oktatási dokumentumnak semmilyen formában nem tekinthető, csak saját felelősségre használható, a jegyzet összeállítója semmilyen garanciát nem vállal, a használatából eredő károkért való mindennemű felelősséget kizár.
5. A jegyzet úgy szakmai, mint nyelvhelyességi hibákat tartalmazhat. A kritikai megjegyzéseket az innobroker@freemail.hu címre kéretik küldeni.
6. Jó tanulást, sok sikert a jegyzet minden használójának!

Gertner Zoltán

I. A közgazdaságtan tárgya

1. A közgazdaságtan fogalma, részei

A közgazdaságtan olyan társadalomtudomány, mely a döntések és a választások rendszerével foglalkozik

Elméleti közgazdaságtan

Alapvető összefüggéseket vizsgál racionális gondolkodást feltételezve

mikroökonómia

az elkülönült gazdasági szereplőket vizsgálja

makroökonómia

a gazdaság egészét elemzi összevont mutatók segítségével

nemzetközi közgazdaságtan

az egyes gazdaságok egymás közötti áru és pénzfolyamatokat összegezve vizsgálja

komparatív gazdaságtan

a történelemben előforduló különböző gazdaságokat vizsgálja
(összehasonlító)

alkalmazott közgazdaságtan

az elméleti összefüggéseket a gyakorlatba helyezi át, általában számítások segítségével
- statisztika, könyvvitel, vállalat-gazdaságtan, marketing, vállalati pénzügyek, készlet-gazdálkodás, ipar-, mezőgazdaság-, közlekedés-gazdaságtan, stb...

2. Termelési tényezők (erőforrások, inputok)

A tevékenység során felhasznált erőforrások összessége.

MUNKA

az ember szellemi és fizikai képességének összessége, amelyet a tevékenység során felhasználhat

TERMÉSZETI JAVAK

a természetben előforduló ált. átalakítás nélkül felhasználható javak, melyekért ált. nem kell fizetni (víz, föld stb.)

TŐKEJAVAK

már termeléssel létrehozott eszközök, melyet a tevékenység során felhasználnak

VÁLLALKOZÓ

az előző három termelési tényezőt fogja össze és irányítja a gazdaságosság elve alapján

A vállalkozó egy speciális emberi tényező, amely kockázatvállaló magatartásban, újító- és szervezőképességében tér el az egyszerű munkatényezőtől.

Az **elsődleges tényezők**, a munka és a föld minősége és mennyisége adottak, csak részben pótolhatók. A **másodlagos tényező**, a tőke valamilyen korábbi tevékenység során keletkezett és elméletileg korlátlanul bővíthető.

3. Szűkösség, alternatív költség, gazdálkodás

A szűkösség a gazdaságot általában jellemző jelenség, a termeléshez rendelkezésre álló erőforrások nem elégségesek a szükségletek teljes kielégítésére.

A szűkösség a legmélyebb oka annak, hogy gazdálkodnunk kell.

Alternatív költség

Valamely tevékenység során lemondunk egy másik tevékenység hasznáról, akkor a választott tevékenység gazdasági költsége az e tevékenység miatt elhalasztott legkedvezőbb alternatíva értéke.

Gazdálkodói magatartás

Bizonyos javak felhasználásával más hasznos javak létrehozására irányul.

Gazdálkodás

szűkös lehetőségek világában meghozott azon döntések, melyek a termékek és szolgáltatások előállítására, elosztására és cseréjére vonatkoznak és valamilyen (általában racionális) célszerűséget követnek

5. A közgazdaságtan alapkérdései

mit termeljenek, azaz milyen javakat és milyen mennyiségben állítsák elő

hogyan termeljenek, azaz az erőforrások milyen kombinációjának felhasználásával termeljenek, és a mai döntéseik milyen módon befolyásolják a jövőben lehetőségeiket

kinek termeljenek, azaz a társadalom tagjai, csoportjai között milyen elosztás érvényesüljön a javak adott termelési feltételrendszer következtében, illetve milyen okok, tényezők határozzák meg az egyes emberek és társadalmi csoportok jövedelmének alakulását

6. Elemzési lehetőségek

Elemzési lehetőségek

nem használható

- kísérletezés
„nem lehet kicsiben reprodukálni a világot egy laborban”
- átlagolás
nem mutatja meg az értékek mögötti folyamatokat

használható

- modellezés
a valóság lekicsinyítése a főbb jellemzők megtartásával

Ceteris paribus: a modellekben rendkívül fontos a **ceteris paribus** elv, ami a magyarul annyit tesz: minden egyéb tényező változatlansága mellett.

A jó modell tulajdonsága: a feltételek általános érvényűek és a valósághoz közel állóak legyenek, viszonylag kevés számú paraméter is szűk keret között tartsa a szereplők lehetőségét.

- határérték elemzés
megmutatja, hogy egységgel változtatva a megfigyelések számát, hogyan változik a megfigyelt jelenség. (legáltalánosabb elemzési módszer)

7. Munkamegosztás a gazdaságban

Az emberek nem egyformán értenek a dolgokhoz, ezért kialakult a munkamegosztás, majd az egyes emberek azzal kezdtek el foglalkozni, amihez legjobban értettek (specializáció).

A **munkamegosztás** során a tevékenységek arra a helyre kerültek, ahol a legtermelékenyebbek, azaz mindenki arra szakosodik, amiben relatíve a legügyesebb.

II. A piac és működése

1. Piac fogalma és szereplői ill. ezek meghatározó tényezői

piac

adott áru vagy áruk adásvételének a színtere, a tényleges és potenciális eladók és vevők, illetve azok cserekapcsolatainak rendszere, amelynek legfőbb elemei a kereslet, a kínálat, az ár és a jövedelem

piaci szereplők

mindazon személyek, szervezetek v. csoportok melyek keresletükkel v. kínálatukkal kapcsolódnak a piaci folyamatokhoz

2. Szükséglet fogalma, fajtái

A **szükséglet** olyan valós vagy látens igény, mely a fogyasztóban feszültséget kelt, aminek következtében az igény megszüntetésére, illetve kielégítésére törekszik. **Szükségleteknek** nevezzük az igények összességét.

létfenntartás szempontjából

- létszükséglet: az emberi lét fenntartása miatt merülnek fel
- kulturális: az élet tartalmasabbá tételéhez szükséges szükséglet
- luxus: ezen felüli szükségletek

kielégítés módja szerint

- egyéni
- kollektív

kielégíthetőség szerint

- effektív (kielégítő)
- látens (rejtett)

3. Kereslet és a kínálat fogalma, meghatározó tényezői

kereslet

termék piaci kereslete azt fejezi ki, hogy az összes vásárló mennyit akar és képes együttesen vásárolni az adott termékből (**fizetőképes szükséglet**)

kínálat

javak azon mennyisége, melyet a gazdasági egységek előállítanak és piaci adásvételre felkínálnak

4. Keresleti és kínálati függvény fogalma, grafikus ábrázolása és jellemzése

keresleti függvény (D)

adott termék fizetőképes keresletének mennyiségét fejezi ki a termék árának függvényében.

kínálati függvény (S)

adott termék felkínált mennyiségét fejezi ki a termék árának függvényében.

5. Kereslet és kínálat törvénye

Kereslet törvénye

kisebb árknál nagyobb a keresett mennyiség, míg magasabb áron kisebb a keresett mennyiség, ebből adódóan a fgv. negatív meredekségű

Kínálat törvénye

a piacon felkínált javak mennyiség az árral egyenes arányosságban mozog, vagyis kisebb ár mellett kisebb a felkínált mennyiség, míg az ár növekedésével a felkínált mennyiség is nő

Marshall-kereszt

6. Kereslet változásának elemzése a keresleti függvény segítségével

P^* (egyensúlyi) piaci árnál ($P=P^*$) pontosan Q^* a keresett mennyiség az adott termékből a piacon, ebben az esetben **egyensúly** uralkodik.

Ha P_1 piaci ár magasabb, mint a P^* ($P_1 > P^*$), akkor csökken a kereslet, ami kevesebb termék eladását teszi lehetővé $Q_1 < Q^*$. Ekkor a piacon **túlkínálat** uralkodik.

Ha az ár csökken ($P_2 < P^*$), akkor a termék iránti kereslet növekszik. $Q^* < Q_2$. Ekkor a piacon **túlkereslet** van.

7. Piaci egyensúly, a túlkereslet és a túlkínálat értelmezése

Egy piacon **túlkereslet** van, ha a felkínált javak mennyisége meghaladja a keresett mennyiséget.

Egy piacon **túlkínálat** van, ha a keresett mennyiség az adott piacon meghaladja a felkínált javak nagyságát

Ha egy piacon **egyensúly** van, az azt jelenti, hogy a piacon adott ár mellett a kereslet és a kínálat megegyezik, ebben az esetben nem beszélhetünk se túlkínálatról, se túlkeresletről.

8. Terv- és piacgazdaság összehasonlítása

A piacgazdaságot általánosan jellemzi a túlkínálat, míg a tervgazdaság ált. jellemzője a túlkereslet, ezért mondjuk, hogy a tervgazdaság hiánygazdaság.

Tervgazdaság	Piacgazdaság
Nincs magántulajdon, helyette állami tulajdon	Fő tulajdoni forma a magántulajdon
Béreket és árakat az állam határozza meg	A béreket a munkapiac határozza meg a kereslet-kínálat törvényei alapján
Nincs munkanélküliség	A piacon meglévő kereslet alapján a váll dönt
A technikát és az eszközöket az állam határozza meg	Van munkanélküliség
Termékválaszték szűk	Széles termékskála
Külpiac állami monopólium	Külpiacra való lépésről a váll. dönt
Szűk termékválaszték/nincs verseny	Széles termékskála / van verseny
Nincs infláció	Van infláció
Cél az állami tervek megvalósítása	Cél a max. profit

III. A fogyasztói döntés elemzése

1. A fogyasztói döntés belső tényezői és külső feltételei

A fogyasztói döntések mozgatórugója a termékeknek tulajdonított **hasznosság**.

Hasznosságon értjük valamely jószág hasznos tulajdonságainak összességét, ill. azt a kielégülést, amit a fogyasztó az adott jószág elfogyasztásával nyer. (kedvező tulajdonságok összessége)

A fogyasztót azonban jelentősen korlátozza a jövedelme.

2. Hasznossági függvény egy termék fogyasztása esetén

A hasznosságot felírhatjuk egy függvényben. Az összhaszon (TU) a termék fogyasztásával folyamatosan növekszik, amíg el nem éri a telítettségi pontot

Telítettségi pont

jószág azon mennyisége, amelynél többet fogyasztva az összhaszon már nem nő.

Határhaszon (MU)

az a szám, amely megmutatja, hogyan változik a fogyasztó összhaszna, ha egységnivel növeli fogyasztását valamely jószágból.

Megfigyelhető, hogy a teljes haszon meghatározható az addig elfogyasztott egységek határhasznainak összeadásával és a teljes haszon akkor maximális, ha a határhaszon nulla.

A csökkenő határhaszon elve (Gossen I. törvénye)

szerint az egymást kitevő pótlólagos jószágjegységek elfogyasztásakor a teljes haszon egyre kevesebb mértékben nő. (minél több van valamiből, annál kevesebbet ér újabb egysége)

3. Teljes haszon és határhaszon kapcsolata

A teljes haszon (TU) addig nő, amíg el nem éri a telítettségi pontot, onnan már csak csökken.

A határhaszon egy negatív meredekségű, folyamatosan csökkenő függvény.

Az MU az x tengelyt ott metszi, ahol a TU max. vagyis a telítettségi ponton.

4. Haszonmaximalizálás több termék fogyasztása esetén

Ha egy bizonyos jövedelemből több terméket kell megvenni, akkor bonyolultabb. A fogyasztó mindig azt a terméket veszi meg, aminek a hasznossága nagyobb, azonban ha ezekből többet vesz, akkor csökken a hasznosság (és az MU). Egy bizonyos idő után egy másik termék nagyobb hasznosságot fog nyújtani, ezért abból fog venni (addig csinálja, amíg bírja a pénztárcája). Ezt a folyamatot nevezzük **előnykiegyenlítés elvének**:

A fogyasztó addig növelheti összhasznát fogyasztási szerkezetének átrendezésével, ameddig a nyert haszna meghaladja a feláldozott haszna mértékét.

Optimális helyzetben a nyert és feláldozott hasznok kiegyenlítődnek.

Gossen II. törvénye: a fogyasztó akkor költi el optimistán jövedelmét, ha az utolsó pénzegység elköltésével nyerhető határhaszon bármely termékre nézve azonos.

5. Közömbösségi térkép

Tegyük fel, hogy a fogyasztó mindig dönteni tud két lehetőség közül, hogy melyik számára a hasznosabb. Két terméket vásárol. A két termék együttes mennyiségétől (x és y) függően alakul ki a fogyasztásból származó élvezet, hasznosság (U). Minél magasabban fekszik egy görbe, annál nagyobb hasznosságot jelöl.

Közömbösségi görbék

azon jószágkombinációk összességét jelöli, melyek hasznosság szempontjából egyenértékűek, vagyis a fogyasztó számára közömbös, hogy melyiket fogyasztja el

Közömbösségi térkép

több közömbösségi görbe egy koordináta-rendszerben ábrázolva

A **helyettesítési ráta** megmutatja, hogy milyen arányban hajlandó a fogyasztó helyettesíteni egyik terméket a másikkal azonos szükséglet kielégülési színvonal mellett.

6. Költségvetési egyenes

A költségvetési egyenes azon jószágkosarak összessége a közömbösségi térképen, amelyeket a fogyasztó adott pénzjövendelméből megvásárolhat, annak teljes elköltésével rögzített piaci árak mellett.

A költ. egyenes fölött elhelyezkedő kosarakat nem tudja megvásárolni, ezért az egyenes a fogyasztói döntés korlátját fejezi ki.

7. A fogyasztó optimális választása

Akkor választ **optimálisan** a fogyasztó, ha a jövedelmét úgy költi el, hogy az adott pénzösszegeből elérhető **legmagasabb közömbösségi görbén** választ. Az optimális választás az egyenes és a közömbösségi görbe érintési pontjához tartozó jószágkombináció.

IV. Keresletrugalmasság

1. Árrugalmasság

A **kereslet árrugalmassága** azt fejezi ki, hogy hány százalékkal változik egy termékből keresett mennyiség, ha az ára egy százalékkal változik.

Egy termék árrugalmassága általában negatív, mert az ár és a kereslet közötti összefüggés fordítottan arányos (nő az ár csökken a kereslet, csökken az ár nő a kereslet), éppen ezért a mutatók abszolút értékét vizsgáljuk.

- Ha egy termék árrugalmasságának abszolút értéke **nagyobb**, mint egy, akkor **árrugalmas**
- Ha egy termék árrugalmasságának abszolút értéke **kisebb**, mint egy akkor, **árrugalmatlan**
- Ha egy termék árrugalmasságának abszolút értéke **egységnyi**, akkor „**egységnyi árrugalmas**” a termék

Ha egy termék **árrugalmas** az azt jelenti, hogy a keresett mennyiség százalékos változása nagyobb, mint az ár százalékos változásánál, így **árcsökkentéssel növelhető az összbevétel**, míg áremeléssel az összbevétel csökkenni fog.

Ha egy termék **árrugalmatlan** akkor pont fordítva, vagyis árcsökkentéssel az összbevétel csökken, míg áremeléssel **az összbevétel nő**.

Egységnyi árrugalmasság esetén a bevétel az árváltozás hatására sem változik.

A kereslet árrugalmasságot befolyásoló tényezők

- a jószág **természeti, használati tulajdonságai** (tartós fogyasztási cikk v. gyorsan romló élelmiszer; létszükségleti v. csak kiegészítő szerepű)
- minél több **helyettesítő terméke** van az adott terméknek, annál rugalmasabb
- **helyettesítő termékek árának közelsége**: annál nagyobb az árrugalmasság, minél közelebb vannak, hiszen annál jobban helyettesíthető.
- **termék ára a fogyasztó jövedelméhez viszonyítva**: minél nagyobb az a jövedelméhez képest annál rugalmasabb

2. Jövedelemrugalmasság

A kereslet **jövedelemrugalmassága** azt fejezi ki, hogy hány százalékkal változik egy jószág kereslete, ha a jövedelme egy százalékkal változik.

A jövedelem növekedése általában a keresletet is növeli, az ilyen jószágot nevezzük **normáljószágnak**.

Ha a jövedelemrugalmasság nagyobb, mint egy, akkor a kereslet nagyobb mértékben emelkedett, mint a jövedelem, ebben az esetben **luxusjószágról** beszélünk.

Ha a jövedelemrugalmasság mutatószáma negatív, akkor azt „**alacsonyabb rendű**” vagy **inferior** jószágnak nevezzük.

3. Kereszt-árugalmasság

Egy termék **kereszt-árugalmassága** azt mutatja, hogy hány %-kal változik a termék keresletének a mennyisége, ha egy másik termék ára egy százalékkal változik.

Mutatószáma lehet pozitív, negatív vagy nulla.

Ha pozitív, akkor a két termék a fogyasztásában helyettesíti egymást, vagyis az egyik árának növekedése a másik keresletét növeli.

Ha negatív, akkor a két termék fogyasztása kiegészíti egymást.

Ha a mutatószám nulla, akkor a két termék fogyasztása független egymástól.

V. A vállalat piaci kapcsolatai és gazdálkodása

1. A vállalat fogalma és környezete

A vállalat olyan gazdasági szervezeti alapegység, amely a gazdasági élet más szereplőitől elkülönülten gazdálkodik. A piac közreműködésével kapcsolódik ezekhez, és pénzjövedelem szerzésére törekszik.

A vállalat a piac kínálati oldal szereplőjének, a háztartás pedig a keresleti oldal szereplőjének tekinthető.

Működése közben erőforrások áramlanak be (emberek, gépek, anyagok...), s javakat bocsát ki (termékek és szolgáltatások).

A vállalatnak alkalmazkodnia kell a piaci környezethez

- egymáshoz fűződő közvetlen kapcsolatok (pl. adásvétel)
- bizonyos piaci törvényszerűségek (pl. fogyasztók racionalitása)
- állam befolyása, törvények
- történelmi és kulturális hagyományok.

2. A vállalat céljai

A vállalat főbb céljai:	
Jövedelmezőség, profit	Korszerűsödés és termelékenység növelése
A vagyon megtartása	Fizetőképesség, likviditás
Növekedés, fejlődés	Fizikai és pénzügyi erőforrások megszerzése
Piaci pozíciók megtartása, javítása	Vezetői külön célok

3. Választás a technológiák között: technikai és gazdasági hatékonyság

Egy bizonyos feladat elvégzését több módszer alapján végezhetjük el. Ezeket a módszereket **technológiáknak** nevezhetjük.

Pl.: gyapotszedés:

- sok rabszolga - kevés gép
- kevés rabszolga – sok gép

A találmányok több mint 80 százaléka gazdasági okokból bukik el, miközben műszakilag működőképes (technikailag hatékony).

A **gazdasági hatékonyságot** úgy állapítjuk meg, hogy

- adott feladat elvégzéséhez meghatározzuk a legkisebb költségű eljárást, vagy
- adott összköltség mellett keressük a legnagyobb termelési eredményt.

4. A termelési függvény fogalma, ábrázolása, jellemzése, és a határtermék, átlagtermék fogalma, kiszámítása

Termelési függvény

a termelési tényezők kombinációi és az általuk termelhető maximális termékmennyiségek közötti összefüggés. $Q = f(K, L)$

Munka átlagterméke (AP_L)

az egységnyi munkaráfordításra jutó kibocsátás (Q/L)

Munka határterméke (MP_L)

munkaráfordítás-változás hatására bekövetkező termelésváltozást fejezi ki ($\Delta Q/\Delta L$)

A termelés addig növelhető az üzemben, amíg a munka határterméke nullává nem válik.

A termelés egy darabig gyorsulva nő, majd lassulva, s végül csökken. Addig gyorsul a termelés növekedése, amíg a határtermék növekvő.

Az átlagtermék akkor maximális, amikor épp egyenlő a határtermékkel.

A **csökkenő hozadék elve** az a tétel, miszerint egy tényező határterméke csökken, amint egyre növelik annak felhasználását.

Mindezek csak a termelés technikai oldalát mutatták be, ami meghatározza azt a keretet, amelyen belül a termelő kiválaszthatja a legjobb (optimális) erőforrás-felhasználást és termelési mennyiséget.

VI. Gazdasági elemzések költségoldalról

1. Gazdasági időtávok és azok jelentősége a vállalatok életében

- **piaci időtáv** (nagyon rövid időtáv) az az időszak, amelyen belül a vállalat csak eladási, vagy vételi döntésekkel képes reagálni a külső eseményre.
- **rövid táv** az a periódus, amelyen belül a vállalat legalább egy termelési tényezője adott, megváltoztathatatlan, miközben legalább egy másik tényező megváltozhat
- **hosszú táv** az az időperiódus, amelyen belül a cég valamennyi termelési tényezőjének mennyisége megváltoztatható

2. A költség fogalma

- **költségnek** nevezzük a termelés során felhasznált erőforrások értékét.

3. A költségek csoportosítási szempontjai

Fix költség (FC)

a termelés volumenétől független költségek

Változó költség (VC)

a termelés volumenétől függ

Teljes költség (TC)

fix és változó költségek összessége

Elszámolhatóság szerint

- **explicit (kifejezett) költségek** amelyek adott időszak folyamán az adott időszak termelésével kapcsolatban számlákon, pénzügyi átutalásokon kifejezett formában jelennek meg.
- **implicit (rejtett) költségek** azok a kiadások, amelyek az adott időszak ráfordításai, bár tényleges pénzkifizetésben, számlákon az adott időszakban nem jelennek meg (pl. amortizáció).

Jellege szerint

- **közvetlen:** keletkezéskor meg tudjuk állapítani, hogy melyik terméket terheli (közvetlen anyag, -bér, -bér járulékok, egyéb közvetlen)
- **közvetett:** ezeknek csak a keletkezési helyét ismerjük (értékesítés költsége, igazgatási költség)

Döntés lehetősége szerint

Tartós befektetés az a kiadás, amelyre a termelés érdekében egy adott időpontban merül fel, de megtérülése lassan, folyamatosan megy végbe.

Folyó költségek azok a termelési ráfordítások, amelyek az adott évben merülnek fel, és a termék eladásával az adott évben meg is térülnek.

Megjelenési forma szerint

anyagköltség, bérköltség, TB-járulék, értékcsökkenési leírás, egyéb költség

Számviteli költségek az adott évben felmerülő számvitelileg nyilvántartató folyó költségek, ilyen az **explicit** költség és **néhány** belső kimutatás alapján elszámolt **implicit** költség (épületek, berendezések értékcsökkenése).

Gazdasági költség az explicit és az implicit ráfordítások összessége.

4. A költségek és profitok kapcsolata

Normálprofit

az adott gazdaságban, iparágban bárki által szokásosan elérhető jövedelem

Számviteli profit

a bevételek és a számviteli költségek különbsége, azaz a profit nagysága számviteli értelemben

Számviteli profit = teljes bevétel – (explicit + elszámolható implicit ktg.)

Gazdasági profit

a számviteli profit és a normálprofit különbsége. Gazdasági profitot csak akkor ér el a cég, ha bevételei meghaladják alternatív költségeit.

Gazdasági profit = számviteli profit – normálprofit

VII. A tökéletesen versenyző vállalat piaci stratégiája

Tökéletes verseny esetén **sok eladó, illetve vevő** áll szemben az összpiaci kereslettel, illetve kínálattal. Ekkor egyik vállalat sem képes egyedül befolyásolni a piacot, ezért az ár külső adottság egy-egy szereplő szempontjából, a **szereplők árelfogadók**, és e piacon szabad a be- és kilépés.

A tökéletes verseny biztosítja a minimális árat és a legnagyobb termelési mennyiséget, ha képes azonos műszaki és költségszínvonalat elérni, továbbá az erőforrások legjobb elosztását a gazdaságban.

1. Bevételi függvények

Árbevétel (TR)

adott időszakban a termék értékesítéséből származó összes jövedelem ($Q \cdot P$)

Határbevétel (MR)

megmutatja, hogy egységgel változtatva az eladott mennyiséget, mennyivel változik az összbevétel ($\Delta TR/\Delta Q$)

Átlagbevétel (AR)

az összbevétel eladott termékegységére jutó nagysága (TR/Q)

2. Profit függvények

Teljes profit ($T\pi$)

adott időszakban a termékértékesítésből származó összes haszon ($TR-TC$)

Átlagos profit ($A\pi$)

a gazdasági profit termékegységre jutó része ($T\pi/Q$)

Határprofit ($M\pi$)

megmutatja, hogy egységgel változtatva az értékesítést, mennyivel változik a teljes profit ($\Delta T\pi/\Delta Q$)

Teljes költség (TC)

a fix és a változó költségek összessége

3. A profitmaximalizálás lehetőségei

a, adott árak mellett az összbevétel és összköltség ismeretében

A teljes bevétel minden újabb darab eladásakor a piaci árral nő. Mivel a tökéletes verseny vállalata minden egyes darabot azonos áron képes eladni, ezért az összbevétel függvénye (TR) az origóból kiinduló egyenes. ($TR = P \cdot Q$).

A TR bevételfüggvénye kétszer is metszi a TC költségfüggvényt, épp akkor, amikor a profitfüggvény negatívból pozitívba, majd ismét negatívba vált.

Akkor maximális a profit, ha a legnagyobb a távolság a TR bevétel- és TC költségfüggvények között (azon a szakaszon, ahol TR a TC fölött fut).

b, illetve a határbevétel és határköltség elemzése alapján

A profit újabb terméket előállítva mindaddig növelhető, amíg $MC < MR$. Akkor maximális a profit, ha az eladott utolsó darab határbevétele már éppen egyenlő a határköltséggel ($MR=MC$).

- 1.) ha a piaci ár az átlagköltségének minimumpontjánál magasabb, akkor a vállalat termel és gazdasági profitot realizál. A vállalat a termelendő mennyiséget (Q^*) a maximális profit alapján határozza meg, vagyis ahol $MC=MR$, mert növekvő mennyiséget képes ugyanolyan áron értékesíteni, azaz MR fix, és $MR=AR=P$ (csak rövidtávon).
- 2.) ha a piaci ár a vállalat átlagköltségeinek minimumpontja, akkor a vállalat az úgynevezett fedezeti pontban termel, azaz bevételei éppen fedezik kiadásait. Ekkor a vállalat normálprofitot realizál, gazdasági profitja nulla. (A termelendő mennyiség továbbra is $MC=MR$.)
- 3.) ha a piaci ár a vállalat átlagköltségeinek minimumpontja alatt, de még az átlag változó költség minimumpontja felett van, akkor a vállalat termel, de veszteséget realizál. Veszteségei kisebbek, mintha bezárná az üzemet, vagyis változó költségei és a fix költség egy része megtérül. Normál profitot realizál, és gazdasági profitja negatív. (A termelendő mennyiség továbbra is $MC=MR$.)
- 4.) ha a piaci ár a vállalat átlag változó költségének minimumpontjában van, akkor a vállalat bezár (üzemszüneti pont), mert már teljesen mindegy, hogy termel-e, hisz veszteségei már elérik a fix költség nagyságát, ezért jobb, ha nem tesz semmit.

Fedezeti pont:

a vállalat bevételei éppen fedezik kiadásait, normálprofitot realizál és $\pi=0$. ($P=AC$ minimuma tökéletes versenynél)

Üzemszüneti pont

a vállalat veszteségei elérik a fix költség nagyságát, ezért jobb, ha nem termel, bezár. ($P=AVC$ minimuma tökéletes versenynél)

VIII. A monopolpiac

1. A monopolpiac jellemzői

- egyetlen jelentősebb eladó, illetve vevő áll szemben az összpiaci kereslettel, illetve kínálattal
- két típusa van: tiszta **monopólium** és az **oligopólium**. Ármeghatározó. Nehéz bekerülni a piacra
- a monopólium **magasabb árat** és **alacsonyabb fogyasztást** nyújt
- a monopolizált iparágak jóléti szempontból az erőforrások társadalmi elosztása **nem optimális**

Azonban vannak kivételek. A kormányzatok által pénzügyileg is támogatott óriási kutatási programok (**úrhajózás, energetika, hadiipar** stb.) monopolhelyzetbe hoznak nagyvállalatokat.

2. A monopóliumok kialakulását elősegítő tényezők

monopóliumok kialakulásának okai és az új belépőket korlátozó tényezők

- beinduláshoz szükséges **tőke nagysága**
- **szabadalmak, licencek**
- fontosabb **nyersanyaglelőhelyek** feletti ellenőrzési jog
- **állami szabályozás**
- optimális vállalati méret aránya a termék piacához képest.

3. A természetes monopólium jellemzése

4. A teljes bevétel és határbevétel

teljes bevétel(TR)

adott időszakban a termék értékesítéséből származó jövedelem $TR=Q \cdot P$

határbevétel(MR)

megmutatja, hogyan változik az összbevétel, ha egységgel változtatjuk az eladott mennyiséget számítása: $MR=\Delta TR/\Delta Q$

A monopólium határbevétel görbéje (MR) a keresleti görbe (DD) alatt húzódó dupla akkor meredekségű egyenes.

5. A monopólium profitmaximalizálási stratégiája a határbevétel(MR) és határköltség(MC) elemzése alapján

Akkor ér el maximális profitot a monopol vállalat, ha a határköltsége és határbevétele éppen egyenlő.

IX. Piaci formák jellemzése, versenyszabályozás

1. Piac fajtái

fő jellemzők

- **hányan** vannak az eladók ill. a vevők a piacon
- **könnyű-e** bekerülni a piacra
- képes-e **befolyásolni** a termék piaci árát

tökéletes verseny

- sok eladó ill. vevő áll szemben az összpiaci kereslettel és kínálattal pl. tojáspiac

monopol jellegű piacok

oligopólium

néhány jelentősebb eladó ill. vevő áll szemben az összpiaci kereslettel ill. kínálattal pl. mobiltávközlési piac

monopólium

egyetlen jelentősebb eladó, ill. vevő áll szemben az összpiaci kereslettel és kínálattal pl.

- Paksi Atomerőmű –atomenergia
- Magyar Nemzeti Bank -bankjegy-kibocsátás
- BKV

2. Tökéletes verseny

A tökéletes verseny az a piaci forma, amelyben a piac végtelenül nagy egy-egy szereplőhöz képest, és a szereplők árelfogadók, s e piacon szabad a ki- és belépés.

3. Monopolizált és tökéletes versenyes piac összehasonlítása

Monopólium	Tökéletes verseny
Ármeghatározó	Árelfogadó
Egyetlen jelentősebb eladó (ill. vevő)	Sok eladó ill. vevő van a piacon
Nehéz bekerülni a piacra	Könnyű belépni a piacra
A fogyasztói többlet három részre szakad	A fogyasztói többlet egésze létezik
Létezik holt teher veszteség	Növekvő mennyiséget képes ugyanazon az áron értékesíteni
Növekvő mennyiséget csak egyre alacsonyabb áron tud értékesíteni	MR fix. $MR=AR=P$ csak rövidtávon
Az MR nem fix, hanem csökkenő	Adottság a kereslet és az ár
Egyetlen adottság a kereslet	Üzemszüneti pont az AVC minimuma
Egyszerre határozza meg a termelendő mennyiséget és a termék piaci árát	Többet termel, mint az adott iparág szükségleteinek egésze
Üzemszüneti pontja az AC minimuma	

Kevesebbet termel, mint az iparági S egésze	
---	--

4. Holtteherveszteség és a fogyasztói többlet ábrázolása

Fogyasztói többlet

az az összeg, amennyivel többe is hajlandók lennének fizetni a fogyasztók a termékért saját hasznérzetük alapján

Termelői többlet

Holtteherveszteség

a fogyasztási többlet azon része, amely meg sem termelődik, mert a monopólium már előbb elérte a profitmaximumhoz tartozó termelés nagyságát

5. Monopol piacra való belépés korlátozása

- a beinduláshoz szükséges tőke nagysága
- szabadalmak, licencek
- fontosabb nyersanyaglelőhelyek feletti ellenőrzési jog
- állami szabályozás
- optimális vállalati méret aránya a termék piacához képest.

6. Versenyszabályozás, antitröszt politika

Az **antitröszt-politika** részei mindazon törvények és intézkedések, amelyek a *monopol pozíciók kialakulását akadályozzák, vagy a verseny élénkítését támogatják* olyan piacokon, ahol a termelés mérete, a termelési költségek nem indokolják monopolpiac kialakulását, megtűrését.

Tilos

- az áregyeztetés (árkartell)
- az engedély nélküli vállalati fúzió (fúziókontroll)
- a versenytársak kizárása
- piacfelosztás
- árukapcsolás
- tisztességtelen piaci magatartás
- fogyasztók megtévesztése
- gazdasági erőfölénnyel visszaélni
- dömpingár alkalmazása

A monopolelles intézkedéseknek a privatizáció is eszköze.

Privatizáció

állami tulajdon magánkézbe adása, melynek lényege, hogy a nem hatékony mamutcégeket szétdarabolja hatékonyan működő egységekre.

A regulációs politika sem tagadja azt az elvet, hogy a verseny előnyösebb a társadalomnak, mint a monopolizált piac.

Vannak azonban kivételek pl. az űrhajózás, energetika, hadiipar, kormányzatok által pénzügyileg is támogatott óriási kutatási programok. Nyilván értelmetlen lenne ezeket sok kicsi vállalatra bízni.

Számos olyan fogyasztási cikk is van, amelyeknek a termelése úgy a leghatékonyabb, ha egyetlen vállalat van a piacon. Az ilyen eseteket nevezzük „természetes” monopóliumoknak (pl. közművek)

Reguláció: a ténylegesen és tartósan működő monopóliumokat szabályozó intézkedések összessége.

Dereguláció: olyan intézkedések összessége, amely a már működő monopóliumokat versenyhelyzetbe kényszeríti.

7. Versenyszabályozás Magyarországon

Kerek száz évvel az USA híres „Antitröszt törvénye” után, 1991. január elsején lépett hatályba a modern magyar versenyszabályozás két alapvető törvénye: „**a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló verseny- és ártörvény**”.

Mindkét törvény végső soron a gazdasági versenyt, mint közérdeket kívánja szolgálni, mert a verseny sérelmével csökken a társadalmi hatékonyság, ezért szükséges a vevők és az eladók védelme a tisztességtelen piaci magatartással szemben.

A törvény alapján megalapították a **Magyar Gazdasági Versenyhivatalt**.

X. A tényezőpiac sajátosságai

1. A származékos kereslet

A vállalkozó azért keres inputtényezőket, mert a vásárlók meg kívánják venni a termékét, s ebből profitot remél.

2. A tényező határkölség(MFC)

Az adott inputtényező mennyiségének változása és az input egységárának szorzata

$$\Delta L * P_L = MFC_L \text{ (a munka határkölsége)}$$

3. Határtermék – bevétel(MRP)

az adott inputtényező határtermékének és ennek eladásával elérhető piaci egységárának a szorzata $MP_L * MR_x = MRP_L$ (munka tényező-határkölsége)

4. Az optimális tényező felhasználás

akkor optimális, ha a határtermék értéke egyenlő a tényező határkölségével

5. Egy választott termelési tényező (munka) keresletének és kínálatának elemzése

Munka

az ember fizikai és szellemi képességeinek összessége, amelyeket a termelési tevékenység során felhasználhat

Humán tőke

az a szakmai tudás és tapasztalat, amit a munkavállaló bérbe ad a vállalkozónak

A munkavállaló, mint fogyasztó elsősorban a életszínvonalát akarja maximalizálni.

Munkakínálatot befolyásoló tényezők

- életminőség
- munkaidő
- szabad idő
- jövedelem

A **munka** feláldozott energia, a munkaidő feláldozott szabad idő, ezért a munkában eltöltött idő **feláldozott hasznosságot** jelent.

Az egyéni életminőség maximalizálása érdekében a fogyasztó a jövedelem és a szabad idő valamely mennyiségét választja.

Minimum bér (-t behatárolja)

az a jövedelem nagyság, amely a munkavállaló rövid és hosszú távú ráfordításait fedezi a munkával kapcsolatban (pl. kaja, pia, lakás)

Maximum bér (-t behatárolja)

az az összeg, amit a munkavállaló a munkáltatónak létrehozott, vagyis az MRP_L

Az az összeg amit a munkavállaló kap, az nominálbér, ha ezt az összeget elosztjuk az árszínvonalal akkor megkapjuk ténylegesen a munkavállaló reálbér.

XI. A tőkepiac

1. Tőkekereslet és tőkekínálat

tőkejavak

már termeléssel létrehozott eszközök, melyet a tevékenység során felhasználnak

tőkejavak kereslete

a vállalkozó reál és pénztőke iránti fizetőképes szükséglete

nagyságát befolyásoló tényezők:

- jövedelem termelő képessége
minél nagyobb az eszköz jövedelem termelő képessége, annál gyorsabban térül meg a befektetés, minél nagyobb a megtérülés, annál nagyobb a tőkeeszköz iránti kereslet
- állótőke igényesség
minél nagyobb az eszköz állótőke igénye annál nagyobb a tőkejóság iránti kereslet

tőkekínálat

a tőketulajdonosok jövedelmük egy részét nem fogyasztják el, hanem megtakarítják, ezáltal teremtve lehetőséget, hogy mások ezt igénybe vegyék

Ha ezt a megtakarítást kölcsönadják másnak, akkor azért kamatot kérnek (pénzhasználati díj), ami a jövedelmüket fogja képezni a tőketulajdonosoknak. A kamatláb nagyságát a tőke kereslete és kínálata, valamint a befektetés kockázata dönti el.

2. A vagyoneértékelés formái

Könyv szerinti érték	Újrabeszerzési érték
A számviteli nyilvántartások szerinti nettó érték	A meglévő eszközök piacról való beszerzésének költsége adott időpontban a műszaki átlag figyelembevételével
Üzleti érték	Likvidálási érték
A vállalat (vagyontárgy) tőkésített értéke. A belátható időtávon várható jövedelmek (profit) jelen értéke.	Az eszközök egyedi eladásából származó bevétel, levonva ennek tranzakciós költségeit.

3. A tőkejavak piaci árát meghatározó tényezők

A tőkebefektetések értékelésekor csak azonos időpontra átszámított jövedelmeket és költségeket szabad összehasonlítani! A különböző időpontbeli pénzeket vagy leszámítoljuk az első időpontra (diszkontálás), vagy „felkamatoljuk”, azaz kamattal növeljük az utolsó időszakra.

4. A tőkebefektetések értékelése nettó jelenérték és belső kamatláb alapján

nettó jelenérték (PV₀)

a tőke jelen értéke és a befektetési összeg különbsége

belső kamatláb (r)

az a szám, amely megmutatja, hogy a tőkebefektetés „átlagosan” évi hány százalék kamatot hoz belátható időtávra

Ha a belső kamatláb magasabb, mint a piaci kamatláb, kizárólag akkor nyereséges a vállalat.

XII. Az externália, mint piaci elégtelenség

1. Az externália fogalma

külső gazdasági hatás, amikor egy piaci tranzakció (adás-vétel) következtében az adott ügyleten kívül álló szereplők környezetében nem szándékolt hatások lépnek fel

2. Az externhatások csoportosítása, az egyes fajták bemutatása

Jellegét (előjelét) tekintve

- pozitív externália: a külső gazdasági hatás a harmadik fél számára kedvező (méztermelés)
- negatív externália: a külső gazdasági hatás a harmadik fél számára kedvezőtlen (környezetszennyezés)

Megjelenése szerint

- termelői externália: amikor az extern hatás okozója termelői tevékenység (pl. gyárfüst)
- fogyasztói externália: amikor a fogyasztási tevékenység okoz külső gazdasági hatást (pl. közlekedés)

3. Társadalmi határkölség (MSC)

egy termék pótlólagos egységének előállításával, felhasználásával, elfogyasztásával adódó összes (társadalmi szintű) költségváltozás.

4. Társadalmi határhaszon (MSB)

egy termék pótlólagos egységének előállításából, felhasználásából, elfogyasztásából eredő összes (társadalmi szintű) haszonváltozás.

5. A piaci és a társadalmi optimum eltérései

Az externális hatásokról a piac nem vesz tudomást. Az alaptevékenységek optimális szintjét úgy határozzák meg a termelők és a fogyasztók, hogy számukra az elérhető hasznosság, ill. profit maximális legyen.

Társadalmi szempontból az externáliák létezése akadályozza a szűkös erőforrások hatékony elosztását, mert a külső gazdasági hatások miatt nem kalkulálhatnak valós költség és haszonfüggvényekkel a gazdasági szereplők.

6. Az állami beavatkozás szükségessége: internalizálás

Extern hatások internalizálási lehetőségei (internalizálás = belsővé-tétel)

- **kedvezmények, támogatások** (szolgálat; az állam megpróbálja ösztönözni az adott termék gyártóját nagyobb termelés előállítására)
- **kártérítés** (kényszerű kártalanítás, amikor az állam megkísérli jogi eszközökkel kényszeríteni az extern hatás okozóját az extern hatás ellentételezésére)
- **adminisztratív intézkedések** (hatósági előírásokkal)
- **önkéntes megállapodás** (a felek saját akaratából, kompromisszumos megoldást keresnek)

7. A javak csoportosítása

Magánjavak: azok a javak, melyek fogyasztásából bárki kizárható és fogyasztása csökkenti a mások számára rendelkezésre álló mennyiséget. Pl. traktor, kifli

Közjavak: azok a javak, amelyek fogyasztásából senki nem zárható ki és fogyasztása nem csökkenti a mások számára rendelkezésre álló mennyiséget. Pl. honvédelem, levegő

Vegyes javak: pl. SzTK, egyetem

XIII. A makrogazdasági körforgás

1. A makrogazdasági modell alapvető sajátosságai

míg a mikroökonómia az elkülönült gazdasági szereplőket vizsgálja, addig a makroökonómia a gazdaság egészét vizsgálja. (mikro: fa; makro: erdő)

2. Aggregálás

A mikroökonómia egy-egy konkrét, egyedi vállalatot/háztartást vizsgál, míg a makroökonómia az összes vállalatból/háztartásból álló aggregátumot.

A makroökonómiát **kettős aggregálás** jellemezi: a gazdasági szereplőket ágazatokká, szektorokká foglalja össze, míg a termékeket pedig termékcsoportokként vagy akár egyetlen termékcsoportként foglalja össze.

Alapfogalmak

kibocsátás (Q)

adott időszakban a gazdaságban létrehozott termékek és szolgáltatások összessége

jövedelem (Y)

realizált (megvalósult) kibocsátás

fogyasztás (C)

a jövedelem azon része, amelyet a gazdasági szereplők szükségleteiket közvetlenül kielégítő árukra, szolgáltatásokra költenek el

megtakarítás (S)

az adott időszakban el nem költött jövedelem

felhalmozás

több időszak megtakarítása

beruházás

pótló beruházás: a tárgyi eszközök eredeti értékét állítja vissza

bővítő (=nettó) beruházás (I): a tárgyi eszközök bővítése, korszerűsítése, új tárgyi eszköz beszerzése

bruttó beruházás: pótlás + bővítés

3. A makrogazdaság szektorai, piacai

a makrogazdaság szereplői

háztartási szféra: a jövedelmet felhasználó fogyasztói egység, amely a szükségleteit közvetlenül kielégítő termékeket, szolgáltatásokat vásárolja meg

vállalati szféra: mind azon gazdasági alanyok, melyeknek feladata a termékek előállítása v. valamilyen szolgáltatás nyújtása

állam: a költségvetésen keresztül adókat szed be, majd transzfereket juttat vissza a gazdaságba

külföld: minden, ami az adott ország határain kívül van vagy minden ami nem az adott gazdaság állampolgáraival kapcsolatos

a makrogazdaság piacai

fogyasztási javak piaca

tőkejavak piaca

pénzpiac

munkapiac

A fogyasztási cikkek és a tőkejavak piacát nevezzük együttesen árupiacnak

4. A termékek és jövedelmek áramlása a szektorok között

Háztartás		<u>Vállalat</u>		Állam	
-	+	-	+	-	+
C	W	W	Y	Tr _h	T _h
T _h	Tr _h	T _v	Tr _h	Tr _v	T _v
S _h		S _v		G	
				S _á	

Hazai össztermék		Tőkepiac		<u>Külföld</u>	
-	+	-	+	-	+
Y	C	I	S _v	S _k	IM
	G		S _h	X	
	I		S _k		
	X-IM		S _á		

jövedelem (Y)

munkabér (W)

fogyasztás (C)

vállalati-, háztartási-, külföldi és állami megtakarítások (S_v, S_h, S_k, S_á)

háztartási- és vállalati transzferek (Tr_h, Tr_v)

kormányzati vásárlások (G)

beruházás (I)

export (X)

import (IM)

5. Jövedelmek keletkezése és elosztása; a rendelkezésre álló jövedelem

A hazai össztermék segítségével megállapíthatjuk, hogy a makrojövedelem:

$$Y = C + I + G + (X - IM)$$

a jövedelem az árupiacon realizálódik

a hazai össztermék számla az árupiac mindenkori állapotát fejezi ki

XIV. A nemzetgazdasági teljesítmény mérése

1. A makro szintű kibocsátás és összetevői

Bruttó kibocsátás (GO, GP)

egy gazdaságban egy adott év alatt létrehozott termékek és szolgáltatások összessége

Bruttó hazai termék (GDP)

egy nemzetgazdaságban egy év alatt létrehozott bruttó jövedelem, nem tartalmazza a továbbfelhasználás értékét

$GO (GP) - továbbfelhasználás \text{ értéke (folyó termelői felhasználás)} = GDP (=Y)$

Nettó hazai termék (NDP)

egy nemzetgazdaság, az egy év alatt létrehozott nettó hazai terméknek nevezzük

$GDP - amortizáció$

Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)

egy nemzetgazdaságban a gazdasági szereplők egy év alatt akár külföldről, akár belföldről megszerzett jövedelme, amit az elsődleges jövedelemelosztás során szerez

$GDP + \text{ hazaiak külföldön megszerzett munka és tőkejövedelme}$

$- \text{ külföldiek hazai munka és tőkejövedelme}$

Nettó nemzeti jövedelem (NNI)

egy nemzetgazdaságban a gazdasági szereplők egy év alatt megszerzett nettó jövedelme

$GNI - amortizáció$

$GDP + \text{ hazaiak...} - \text{ külföldiek...}$

Bruttó rendelkezésre álló nemzeti jövedelem (GNDI)

egy nemzetgazdaság szereplőinek egy év alatt végső felhasználásra fordítható bruttó jövedelme

$GNI + \text{ az országba beáramló transzferek}$

$- \text{ az országból kiáramló transzferek}$

Rendelkezésre álló nettó jövedelem (NNDI)

egy nemzetgazdaság szereplőinek egy év alatt végső felhasználásra fordítható nettó jövedelme

$NNI + \text{ az országba beáramló transzferek} - \text{ az országból kiáramló transzferek}$

Jövedelmek	Bruttó jellegű mutatók	Nettó jellegű mutatók
Megtermelt jövedelem	GDP	NDP
Elsődleges elosztás során megszerzett jövedelem	GNI	NNI
Végső felhasználásra rendelkezésre álló jövedelem	GNDI	NNDI

2. Az SNA rendszer főbb mutatószámai és összefüggései

Az SNA az ENSZ által kidolgozott számlarendszer, amit hazánkban a rendszerváltás óta használnak.

Az SNA törekvése, hogy a javak összegében minden létrehozott terméket és szolgáltatást számításba vegyenek.

3. Nominál és reál típusú mutatószámok értelmezése

Ha a termelést folyó áron számítjuk, akkor NOMINÁLIS mutatókról beszélünk.

Ha a termelést a megtermelt javak mennyisége (hány traktor, kenyér stb.) alapján számítjuk, akkor REÁL mutatószámokról beszélünk.

A REÁL mutatószámot megkapjuk, ha a NOMINÁLIS értékét elosztjuk az árszínvonalnak a kiinduló évhez mért viszonyszámával.

Árszínvonal (P)

a gazdaságban létrehozott termékek árának termékmennyiséggel súlyozott átlaga, azaz megmutatja, hogy mennyibe kerül adott időszakban a kibocsátás

XV. Az árupiaci kereslet

1. Az összkereslet fogalma, összetevői

makrogazdasági kereslet

a javak azon mennyisége, amit a gazdasági szereplők az adott árszínvonalon vásárolni szeretnének

kereslet nagysága függ

jövedelem
 rendelkezésre álló pénzmennyiség
 ezeket befolyásoló egyéb tényezők

2. A fogyasztás, megtakarítás és jövedelem, ezek összefüggései

jövedelem (Y)

realizált (megvalósult) kibocsátás

fogyasztás (C)

a jövedelem azon része, amelyet a gazdasági szereplők szükségleteiket közvetlenül kielégítő árukra, szolgáltatásokra költenek el

megtakarítás (S)

a jövedelem azon része, amit nem költenek fogyasztásra

3. Fogyasztási függvény

az az összefüggés, amely minden tervezet jövedelemszinthez a várható fogyasztást rendeli hozzá
 $C(Y) = C_0 + \hat{c}Y$

Két tényező határozza meg**fogyasztási határhajlandóság (\hat{c})**

megmutatja, hogy a gazdaság fogyasztói minden egyes újabb tervezett jövedelemegység hány százalékát tervezik fogyasztási javakra költeni; megadja a függvény meredekségét

autonóm fogyasztás (C_0)

a jövedelemtől független fogyasztás, megmutatja, hogy a háztartások mennyit fogyasztanak zérus jövedelem mellett

4. Megtakarítási függvény

azon függvény, amely minden tervezett jövedelemszinthez a szándékolt megtakarítás nagyságát rendeli hozzá $S(Y) = S_0 + \hat{s}Y$

Két tényező határozza meg

megtakarítási határhajlandóság (\hat{s})

az a szám, amely megmutatja, hogy egységgel változtatva a jövedelem nagyságát, mennyivel változik a megtakarítás mértéke

autonóm megtakarítás (S_0)

a jövedelemtől független megtakarítás

5. Beruházási kereslet

nettóberuházás a tőkeállomány bővítése, a bruttó ezen kívül tartalmazza még a pótlást is

Meghatározó tényezői

várható profit

minél nagyobb a várható profit, annál nagyobb a beruházási javak iránti kereslet

hitel kamatláb nagysága

minél nagyobb a hitelkamatláb, annál kisebb a beruházási javak iránti kereslet

Beruházási függvény

a tervezett beruházásokat adja meg a jövedelem (kibocsátás) függvényében

a jövedelemtől független és állandó, ezért egy x tengellyel párhuzamos egyenes (egyetlen időszakot vizsgálunk)

5. Az egyensúlyi jövedelem

$$Y^e = C_0 + \hat{c}Y + I$$

Az egyensúlyi jövedelem függvény képe azon pontok halmaza, ahol a tervezett jövedelem megegyezik a tervezett fogyasztás és a szándékolt beruházás összegével

Ha a jövedelem *kisebb*, mint az egyensúlyi, akkor *túlkereslet* van az árupiacon.

Ha a jövedelem *nagyobb*, mint az egyensúlyi, akkor *túlkínálat* van az árupiacon.

XVI. A munkapiac

Nominálbér (pénzbér)

az a pénzösszeg, amelyet a munkavállaló az őt foglalkoztató gazdálkodási egységtől kap.

Egy makrogazdaság nominálbére az egyes pénzbérek átlaga (Jele: w)

Reálbér

a nominálbér és az árszínvonal hányadosa, azaz a reálbér a nominálbérek termékmennyiségben mért nagysága. (Jele: w/P)

1. A munkakereslet (L^D) és meghatározó tényezői

a vállalati szféra munkaigényét jelenti.

a munkakeresletet erősen befolyásolja a **reálbér**. A reálbér csökkenése ösztönzőleg hat a munkakeresletre, ezért a munkakereslet függvénye egy negatív meredekségű egyenes.

Munkakeresleti függvény

minden reálbérhez a vállalati szféra munkakeresletét rendeli hozzá

2. A munkakínálat (L^S) és meghatározó tényezői

Az a munkamennyiség, amelyet a háztartások adott körülmények között följánlanak.

A munkakínálat javul növekvő reálbér hatására

munkakínálati függvény

minden reálbérhez a háztartások munkakínálatát rendeli hozzá

A munkakínálatot befolyásolja még: a lakosság egészségügyi állapota, általános kulturális színvonal, technikai fejlődés, jövedelem termelés üteme

3. Munkapiac: egyensúly, munkanélküliség, túlfoglalkoztatottság

ha a munkakínálat megegyezik a munkakereslettel, akkor **egyensúly** van a munkapiacon, ekkor a reálbér *egyensúlyi reálbér*.

ha a munkapiacon nagyobb a (munka)kereslet, mint a (munka)kínálat, akkor a piacon **túlfoglalkoztatás** van. Ez az egyensúlyinál kisebb reálbér esetén van.

az egyensúlyinál nagyobb reálbér **munkanélküliséghez** vezet

4. A munkanélküliség mérése

A munkapiaci túlkínálatot *munkanélküliségi rátával* mérjük. A munkanélküliek számát elosztjuk az aktív népesség számával és az így kapott számot százalékos formában értelmezzük.

5. A munkanélküliség főbb típusainak ismertetése, elemzése

keresleti oldalról szemlélve

globális munkanélküliség: a munkakínálatot abszolút számmértékben meghaladja a munkakereslet

strukturális munkanélküliség: a munkaerő kínálata és kereslete szerkezetben tér el egymástól (mást keresnek, mint amit kínálnak)

technológiai munkanélküliség: technikai haladás hatására alakul ki; rövid távon erőteljesen növeli, később csökkenti, de hosszú távon mindenképpen növeli a munkanélküliséget

konjunktúrális munkanélküliség: amikor a világpiaci értékítélet az adott terméket nem tartja megfelelőnek, mert már korszerűbb termékek, szolgáltatások vannak a piacon

kínálati oldalról szemlélve

önkéntes munkanélküliség: adott reálbér mellett nem hajlandó dolgozni (minden kényszerű ok nélkül pl. nyert a lottón)

kényszerű munkanélküliség: amikor a munkavállaló adott reálbér mellett hajlandó dolgozni, de valamilyen külső ok miatt nem kap munkát

súrlódásos munkanélküliség: munka- vagy lakóhely változásához, valamint munkahelyi feszültséghez kapcsolódó állástalanság (része a női munkanélküliség is)

XVII. A modern pénz

1. A pénz kialakulása és funkciói

- őskorban közvetlen árucseré
- áruvilágból kiemelkedik egy termék, amire egyaránt szüksége volt mindenkinek
- a vándorlások során kialakultak a fémpenz a kereskedelem bővülése + mindenkinek szükséges, osztható, szállítható, nem romlik, állandó kereslet, tetszetős, minden számára egyenlő értéket képvisel
- nemzetközi kereskedelem megjelenésével (Nagy földrajzi felfedezések) a kereskedelem tovább bővült, megjelent az aranypenzrendszer (arany ritka és mindenki elfogadja)
- kialakulnak a bankok, melyek váltókat bocsátanak ki; klasszikus bankjegyek beválthatóak voltak aranyra (kötelezően); a kereskedelem dinamikus fejlődésével nem volt képes tovább lépést tartani az aranykitermelés

A **bank** olyan intézmény, amely a pénz és a pénzhelyettesek (váltók, értékpapírok) forgalmát fogja össze.

A **váltó** olyan fizetési ígervény, melyben az adós vállalja, hogy a kölcsön kapott pénzt adott időpontban visszafizeti a szelvény birtokosának, határozott időre és névre szóló.

A bankok aranyfedezet nélküli váltókat bocsátottak ki, ez derült ki 1929. október 24-én **Nagy Gazdasági Világváltság**; új típusú váltót bocsátottak ki, melynek nem volt aranyfedezete, viszont volt rajta *állami garancia és kötelező volt elfogadni* az adott gazdaságban. Az USD a '70-es évekig beváltható volt aranyra, aztán az is lebegő árfolyamos lett

Jelenleg egyre meghatározóbb szerephez jut a bankszámla pénz (bankkártya), melynek nincs tényleges megjelenési formája.

A jövő a pénz és kártyakímélő eszközök elterjedése **elektronikus fizetés+internet**

Pénz funkciói

- **elszámolási eszköz funkció:** a gazdasági szereplők tájékozódását szolgálja
- **forgalmi eszköz funkció:** az egyik gazdasági szereplőtől a másikhoz jutva árucserét bonyolít le
- **fizetési eszköz funkció:** az a feladata, hogy egyoldalú jövedelemáramlást biztosítson
- **felhalmozási eszköz funkció:** a vagyontartás eszköze, amennyiben értékálló és likvid

Likviditás

a pénz nem veszít vásárlóértékéből, veszteség nélkül más termékre cserélhető; a pénz likviditása nagyobb más áruknál

Forgalomképesség

a készpénz rendelkezik forgalomképességgel, gazdát cserél a jöv. tulajdonosok között

2. A modern pénz tulajdonságai

Hitelpénz, vagyis olyan bankpasszíva, amely azonnal felhasználható a gazdálkodó számára; a modern pénz keletkezése anyagi forgalmának mellőzésével jár, a bankoknak csak egy pénzátcsoportosítás, vagyis könyvelési folyamat

3. Készpénz és bankszámlapénz

A készpénz egy fizikailag megfogható valami, míg a bankszámlapénz egy virtuális szutyok. A bankon belül a bankjegy nem pénz.

4. Jegybankpénz

A jegybank által kibocsátott váltó a jegybankpénz, amely államilag garantált papírpénz, melyet mindenki köteles elfogadni

5. Forgalomképesség és likviditás**6. A pénzteremtés a kétszintű bankrendszerben****Jegybank (központi vagy nemzeti bank)**

övé a pénznyomtatás monopóliuma, a jegybankpénz államilag garantált és kötelező elfogadni

Kereskedelmi bankok

kibocsáthatnak saját váltót (csekk, hitelkártya, bankkártya); bankként funkcionálhatnak.

Nem-monetáris pénzüintézetek

nem banki forma (takarékszövetkezet, nyugdíjbiztosító), nem bocsáthatnak ki saját váltót. A pénz újraelosztási folyamatában vesznek részt és arannyal, értékpapírral és vagyontárgyakkal kereskednek

Pénzmennyiség szabályozása (jegybank)**Közvetett**

a jegybank csökkenti a refinanszírozási kamatlábat és ezáltal a kereskedelmi bankok és nem monetáris pénzüintézmények pénzkeresete is megnő. Csak úgy tudja ezt tovább áramoltatni ezt a pénzt a makrogazdaság szereplőinek, hogy csökkenti ő is a hitelkamatlábát.

Refinanszírozási kamatláb: a jegybankból felvett banki hitelek után fizetendő kamat

Előnye: célirányos, kis infláció, biztonságos, de hátránya, hogy lassú

Közvetlen

vásárolni kezd (aranyat vagy értékpapírt)

Előnye: hogy gyors, de nem biztos, hogy el tudja adni, amit vett (ráadásul ua. az áron) +magas infláció

7. A központi bank szabályozó szerepe

A refinanszírozási kamatláb változásaival valamint az értékpapír és arany adás-vétellel képes a pénzpiacot befolyásolni a jegybank.

A pénzpiaci túlkínálat csökkentőleg hat a kamatlábra, ellenkező esetben kamatlábemelésre kerül sor.

XV. A pénzpiac

1. A pénzpiac értelmezése

2. A pénzkereslet

($MD=MD(Y,i)$): A gazdasági szereplők mennyi pénzt szándékoznak tartani, azaz mekkora pénzmennyiség fölött kívánnak bármikor rendelkezni

A pénzkeresletet a **jövedelem (egyenes arányban)** és a **kamatláb (fordított arányban)** befolyásolja. A pénzkereseti görbe a jövedelem növekedésére jobbra, míg csökkenésére balra tolódik el

Vannak bizonyos pénztartási motívumok:

- **üzleti tevékenység zavartalan folytatása**, tulajdonképpen jövedelemszerzés miatt tartanak pénzt, és ez a pénztartási igény a jövedelem növekedésével erősödik
- **tartalékolás előre nem látható eseményekre** (óvatossági motiváció): minden nem monopol helyzetben lévő vállalatot bizonyos mértékig bizonytalanság veszi körül
- **vagyontartás egyik formája a pénz**

3. A pénzkínálat

$MD=MS(Y,i)/P$: Az a pénzmennyiség, amelyet a bankrendszer a gazdaság rendelkezésére bocsált [adott és állandó]

reálpénzkínálat: a pénzkínálat és az árszínvonal hányadosa

Az M^S/P reálpénzkínálat és az M^D pénzkereseti görbék metszéspontja határozza meg a pénzpiaci **egyensúlyt biztosító kamatlábat** az i_0 -t. A jövedelem emelkedésére a kamatláb is emelkedik i_1 -re.

4. A kamatláb változás hatása a pénzpiacra (fordított arányban)

Ha nő a piaci kamatláb -akkor csökken a pénztartási igény- ezért csökken a pénzkereslet, ha csökken a kamatláb, akkor már nem éri meg annyira bankba tenni a pénzt, ezért kiveszik onnan az emberek → nő a pénzkereslet

5. A pénzmennyiség változásának hatásai

Egyensúlyban lévő pénzpiacra a pénzkereslet vagy kínálat változása túlkeresletet ill. túlkínálatot alakít ki

XIX. Az infláció

1. Infláció és defláció

Inflációnak nevezzük a tartós árszínvonal emelkedést

Számítására az inflációs rátát használjuk: $(P_1 - P_0) / P_0$

Defláció: tartós árszínvonal csökkenés

Fajtái számmérték alapján

kúszó infláció

- a ráta egy számjeggyel mérhető
- az árak nem stabilak, de változásainak mértéke igen
- nincsenek hirtelen árváltozások, stabil gazdaság és előre jól megbecsülhető árváltozás jellemzi

vágtató infláció

- az inflációs ráta kettő, esetleg három számjeggyel mérhető
- előfordulhatnak hirtelen árváltozások
- az árváltozások előrejelzés nem teljesen megbízható

hiperinfláció

- a ráta három vagy több számmal mérhető
- drasztikus árváltozások jellemzik
- minőségileg új árszínvonal jön létre esetleg új pénznem bevezetésével

2. A keresleti infláció

a makrogazdaság kereslete változatlan kínálat mellett megnő, vagy a kereslet növekedésének mértéke meghaladja kínálat növekedését

makrogazdasági kereslet: a javak azon mennyisége az árupiacon, amelyet a gazdasági szereplők adott árszínvonalon vásárolni szeretnének $Y^D = C + I$

A makrokereslet autonóm elemeinek a növekedése inflációt gerjeszt

Autonóm fogyasztás (C_0) növekedése

Oka: a fogyasztók (ceteris paribus) reklán, pánik, spekuláció stb. miatt megnövelik a fogyasztási javak iránti keresletet

Keletkezése: az autonóm fogyasztás (C_0) értéke nő \rightarrow része az összpiacon keresletnek, ezért a makrokereslet is nő (Y^D) \rightarrow adott kínálat mellett megnövekszik a kereslet az árupiacon, így ez túlkeresletet okoz \rightarrow a vállalatok a túlkeresletre reagálva megemelik az árakat \rightarrow INFLÁCIÓ

Autonóm beruházás (I_0) növekedése

Oka: a kedvező profitkilátások, javuló gazdasági helyzet, spekuláció hatására a vállalatok növelik beruházási keresletüket

Keletkezése: megnövekedett beruházás (I) -ceteris paribus- a bankok megemelik a hitelkamatlábát \rightarrow ezzel a piacon áremelkedést, inflációt idéznek elő \rightarrow a megnövekedett kamatlábak hatására a vállalatok egy része visszamondja a beruházás iránti keresletét, mert ilyen drágán már nem éri meg hitelt felvenni

3. A kínálati infláció (avagy költség infláció)

a makrogazdasági kínálat változatlan kereslet mellett csökken, ill. a kínálat csökkenése meghaladja a kereslet csökkenését

makrogazdasági kínálat:

béreköltség inflációs hatása

Közvetlen

Oka: a bérharcok eredményeként megnő a béreköltség

Keletkezése: emelkednek a bérek → a vállalatok közvetlenül beépítik a termék piaci árába → azonnal áremelkedést okoz → INFLÁCIÓ

Közvetett

Oka: a bérharcok eredményeként megnő a béreköltség

Keletkezése: a vállalatok adott bértömegből kevesebb embert tudnak foglalkoztatni → elbocsátják a felesleges munkaerőt → csökken a kibocsátás adott kereslet mellett → a piacon túlkereslet alakul ki áremelkedést okozva → INFLÁCIÓ

Termelési eszközök árának inflációs hatása

Közvetlen

Oka: külső gazdasági hatás miatt a termékek, anyagok, termelési eszközök ára megemelkedik

Keletkezése: a megemelkedett költségeket a vállalatok azonnal beépíti az általuk előállított termékek és szolgáltatások árába → közvetlen áremelkedést INFLÁCIÓT okozva

Közvetett

Oka: külső gazdasági hatás miatt a termékek, anyagok, termelési eszközök ára megemelkedik

Keletkezése: a vállalat nem költenek többet termelési eszközre, hanem nem vásárolják meg azokat → kevesebb eszközzel kevesebb terméket tudnak előállítani → csökken a vállalatok termelése → a makrogazdasági kínálat adott kereslet mellett csökken → INFLÁCIÓ

4. Az ár-bér spirál folyamata

Az árak és bérek emelkedését egymást erősítő folyamatát ár-bér spirálnak nevezzük

Ennek folyamata

Az árszínvonal nő → a pénzbérek növekednek → csökken a munkakereslet → csökken a foglalkoztatottság → csökken a kibocsátás → túlkereslet alakul ki az árupiacon → az árszínvonal újra emelkedni fog

5. Az infláció hatása a gazdaságra

Keresleti infláció

A fogyasztók az esetleg újabb árszínvonal-emelkedéstől tartanak, ezért **nő az autonóm fogyasztás**, a beruházó pedig a jövőre nézve jobb profitvárakozásokkal számok, ezért **nő a beruházási kereslet** → összkereslet növekszik

Pénzmennyiség növekszik → pénzpiaci túlkínálat → csökken a piaci kamatláb → nő a beruházási kereslet → összkereslet növekszik

Kínálat infláció

Nominál bér növekszik → nő a reálbér → csökken a munkakereslet → csökken a foglalkoztatás → csökken a kínálat

Összességében elmondható, hogy a keresleti infláció növeli az összkeresletet, míg a kínálati infláció csökkenti a kínálatot

XX. A költségvetési politika hatása az áruipiaci keresletre

1. Az állam feladatai

Stabilizációs feladat

az állam szavatolja a gazdaság folyamatos működőképességét

Elosztási (redisztribúciós) feladat

az állam a jövedelemtulajdonosoktól jövedelmet von el és azt visszajuttatja a gazdaságba, ám eltérő szerkezetben, mint ahogy beszedte

Allokációs feladat

olyan feladatokat is elvégez az állam, melyet a magán szféra nem vállal vagy nem vállalhat

2. A költségvetési politika lényege

Az állam a bevételein és kiadásain keresztül irányítja és befolyásolja a gazdaságot

A költségvetés főbb elemei

Állami beruházások (G)

az állam a vállalatok felé megrendeléseket kezdeményez

- nő a kibocsátás → csökken a kibocsátás és nő a vállalkozók rendelkezésre álló jövedelme → beruházásokat kezdeményeznek → megnő a pénzkéréslet (bankoknál lévő hitelre megnő az igény) → a bankok felemelik a hitelkamatlábát → INFLÁCIÓ
- ha fiktív a kormányzati megrendelés → a vállalatok eladatlan árukészleteit vásárolja fel → a vállalatok ugyan azt a termelési szintet választják meg, mint azelőtt → raktározási költségek nőnek → INFLÁCIÓ

Transzferek (Tr)

negatív adó ellenszolgáltatás nélküli jövedelemátadás (az állam részéről)

Adók (T)

közvetlen ellenszolgáltatás nélküli jövedelemelvonás

Csoportosítása

Jellege szerint

közvetlen adó

az adót közvetlenül a jövedelemtulajdonosokra vetik ki pl. szja

Közvetett adó

az adót termékekre, szolgáltatásokra vetik ki pl. áfa

Jövedelemhez való viszonya szerint

Autonóm adó

nem függ az adó nagysága a jövedelem nagyságától pl. ebadó

Jövedelemtől függő adó

pl. vagyoadó, szja

3. A költségvetés egyenlege

állam bevétele

háztartási adó (Th), vállalati adó (Tv)

állam kiadása

transzfer(Trh), kormányzati megrendelések(G), megtakarítás(Sá)

költségvetés

az állam bevételeinek és kiadásainak összessége

deficit:

az állam bevételeit meghaladják a kiadásai, a költségvetési hiány

szufficit

az állam bevételei meghaladják a kiadásait, költségvetési többlet

4. A költségvetési kiadások hatása az árupiaci keresletre

Állami beruházások (G)

az állam a vállalatok felé megrendeléseket kezdeményez

Transzferek (Tr)

a háztartások rendelkezésre álló jövedelme megnő, adott kínálat mellett → az **árupiacon túlkereslet** alakul ki → INFLÁCIÓ

5. Az adóztatás gazdasági hatásai

Az adóemelés költségnövekedést jelent, ami szükségszerűen a **termelés csökkenését** vonja maga után. Az adóztatás legveszélyesebb hatása, hogy **dekonjunkturális folyamatokat** indíthat el.

adóterhek növekednek → vállalati adóztatás megnő → az előállított termékek profittartalma csökken → nem éri meg gyártani → kibocsátás csökken adott kereslet mellett **túlkereslet** → INFLÁCIÓ

6. A költségvetési politika együttes hatása, előnyei

gyors és a gazdaságban rövid idő alatt érezhető a hatása

még egyensúlyban lévő költségvetés esetén is ösztönzőleg hat a termelésre

hátrányai

hosszú távon a rövid távú hatás ellenkezőleg érvényesíti

jelentős inflációt gerjeszthet

bizalmatlanságot szülhet a kormánnyal szemben

XXI. A monetáris politika

1. A monetáris politika lényege és hatása a pénz- és áru piacra

a gazdaság szabályozását a pénzmennyiség szabályozásával kívánja elérni

Milton Friedman munkásságára épül a monetarista szemlélet

A forgalomban lévő pénzmennyiség felett a **jegybank** dönt

Jegybank: (központi vagy nemzeti bank) övé a pénznyomtatás monopóliuma; a jegybankpénz államilag garantált és kötelező elfogadni

A jegybanktól felvett banki hitelek után fizetendő kamatot **refinanszírozási kamatnak** nevezzük.

Ha növelni akarja a forgalomban lévő pénzmennyiséget

Közvetett pénzteremtés

A jegybank *csökkenti* a refinanszírozási kamatlábat → ceteris paribus a kereskedelmi bankok és nem monetáris pénzintézetek **pénzkereslete megnő** → a bankrendszer második szintje is csökkenti a gazdasági szférák felé a hitelkamatlábát

Előnye: célirányos, kicsi az infláció, biztonságos

Hátránya: lassú folyamat

Közvetlen pénzteremtés

A kormány vásárolni kezd

Előny: gyors

Hátrány: nem tudja eladni, vagy csak veszteséggel → nem lehet teljes mértékben visszaszerezni a pénzt, óriási inflációs veszély

Ha csökkenteni akarja a forgalomban lévő pénzmennyiséget

Közvetett „pénzelvonás”

A jegybank növeli a refinanszírozási kamatlábat → ceteris paribus a kereskedelmi bankok és a nem monetáris pénzintézetek **pénzkereslete lecsökken** → a bankrendszer második szintje is növeli a kamatlábat a gazdasági szférák felé

Közvetlen „pénzelvonás”

A kormány elad...

A monetáris politika buktatói

- lassan fejti ki hatását
- feltételezi a jegybank és a kormány jó kapcsolatát
- feltételezi a szereplők racionális gondolkodását, és azt, hogy a jövedelemtulajdonosok racionálisan költik el rendelkezésre álló jövedelmüket
- társadalmi érdekeket és az egyéni érdekeket összhangba hozzák

Leginkább jól működő piacgazdaságban van esély a sikeres alkalmazására

2. A költségvetési és monetáris politika kapcsolata

Akkor a leghatásosabb, hogyha a két gazdaságpolitikai irányzatot egyszerre alkalmazzák

XXII. Gazdaságpolitika a makrogazdasági célok szolgálatában

1. A makroegyensúly feltételei

$$Y = C + I + G + (X - IM)$$

Akkor van egyensúlyban egy makrogazdaság, ha a megtermelt jövedelem megegyezik a fogyasztás, a beruházás, a kormányzati megrendelések és a külkereskedelmi mérleg összegével. Más megközelítésből: a makrokereslet megegyezik a makrokínálattal, $Y^D = Y^S$

2. Antiinflációs politika

Célja, hogy fékezze, lassítsa az inflációs ráta növekedését.

Az árak befagyasztása → megakadályozzák az árszint emelkedését → a reálberek nőnek → drágul a munkaerő → a munka iránti kereslet (L^D) csökken → csökken a kibocsátás (Q)

Pénzügypolitikai eszközzel: csökken a forgalomban lévő pénzmennyiség → csökken az árszínvonal → rövid távon sikeres lehet, de hosszú távon a kereslet visszaesik, szűkülnek a hitellehetőségek → csökken a beruházás → később csökken a kibocsátás is → nő a munkanélküliség → tovább romlik a foglalkoztatási helyzet

Az antiinflációs politika könnyen váltságba torkollhat.

3. Foglalkoztatáspolitikai

Célja, hogy csökkentse a munkanélküliséget.

Munka keresleti oldaláról (L^D)	Munka kínálati oldaláról (L^S)
Munkaidő csökkentése	Differenciált transzferek (visszatartani a kínálatot)
Reálberek csökkentése	Foglalkozási alap létrehozása, ennek részei pl.
Munkahelyteremtő programok indítása (G)	Munkahelyteremtés támogatása Foglalkoztatás bővítésének elősegítése Közhasznú foglalkozások költségeihez való hozzájárulás Részmunkaidős foglalkoztatás ösztönzése Korkedvezményes nyugdíjazás költségeinek átvállalása stb.

4. A jövedelem növekedését célzó politika

Célja, hogy nőjön a kibocsátása (Q)

A kibocsátás nem éri el a kívánt szintet hosszabb távon nem állhat fenn, az erősen leszűkült termelés makrogazdasági szinten sokféle létfontosságú tevékenység folytatását tenné lehetővé

A megtermelt áruk eladhatatlanok

A gazdaság olyan árukat állít elő, amelyek iránt nincs kereslet→ ilyenkor a gazdaságpolitika arra törekszik, hogy a gazdaság kapacitásait már keresett áruk előállítására fordítsa

Más szerkezetű és szintű kereslet előállítása

A világpiacon keresett termékek előállítása→ beruházások indítása, kormányzati beruházások növelése, pénzmennyiség növelése→ ösztönzi a termelőket→ több munkaerő kell a vállalatnak→ csökken a munkanélküliség→ háztartási szféra jövedelme nő→ nő a fogyasztási kereslet(?)→ nő az összpiaci kereslet

A gazdasági növekedés fogalma

Egy gazdaságot legjobban a GDP-je jellemzi, ha a GDP-je nő, akkor van gazdasági növekedés, ellenkező esetben nincs

XXIII. Vállalatok a nemzetközi piacon

1. A nemzetközi munkamegosztás okai, előnyei

- **abszolút előny:**
- **komparatív előny:** két ország viszonylatában valamely termékek más termékekhez viszonyított ráfordításarányában meglévő viszonylagos előny

Csak a komparatív előnyöket ill. hátrányokat lehet összehasonlítani, az abszolút előnyöknek nincsen meghatározó szerepük a nemzetközi kereskedelemben

Okosságok

- gyakorlatilag mindig létezik komparatív előny két ország között valamely termékben
- a valuták átszámításával kimutatott árak általában jelzik a komparatív előnyöket és hátrányokat (torzító lehet a valuták árfolyamának ingadozása, az egyéb ráfordítások hatása)
- az előnyös kereskedelem nem az abszolút, hanem a komparatív előnyökön alapul (nagy abszolút előnyök-hátrányok mellett is lehet kicsi vagy nagy komparatív előny)
- a komparatív előnyök hosszú távon nagyon eltérően változhatnak

2. A vállalatok külpiacra lépésének formái (jellemzői)

a vállalat külpiacra lépése: az egyes csoportokat aszerint jellemezzük, hogy milyen a vállalat külpiacra lépésének mélysége, intenzitása, vállalt kockázata és várható profitja

közvetett export

- *nincs* kapcsolata közvetlenül az adott cégnek a külpiacal
- a vállalatnak *nem* célja külpiaci részesedés szerzése
- CÉL: a belföldön eladhatatlan árukészletektől való megszabadulás
- ESZKÖZ: külkereskedelmi céggel való megállapodás pl. bizományi elven (akkor kap pénzt, ha eladja a cuccot)
- Az össze kereskedelemből adódó *kockázat a partnercégé*, mert ő vállalja a szállításból, raktározásból, eladásból származó kockázatot, így a belföldi cég csak normálprofitot remélhet, és a gazdasági profit a partnercégé
- A belföldi cég *nem* jelenik meg saját nevével a külpiacra, s a külpiacra lépése is *egyszeri, eseti*

Közvetlen export

- A belföldi cég *saját* nevével, *saját* termékével jelenik meg a külpiacon
- Célja a külpiacon lépés, és, hogy ott *piaci részesedést* szerezzen
- Vállalja az összes kockázatot, így a gazdasági profit is az övé marad, ami kisebb mintha belföldön adta volna el, de így is megéri neki, mert több lesz a profitja
- Lerakatokat helyez el, de nem törekszik meghatározó szerepre

Licenc és know-how

- A vállalat nem a termékét adja el, hanem a termék gyártási eljárásainak dokumentumait és a gyártási engedélyt
- Az export gyakran kiegészül a termék gyártóberendezéseinek, bizonyos részegységeinek, üzemi titkokat tartalmazó alapanyagainak exportjával is
- A licencexport nagyobb profitot hoz, de a kockázat is nagyobb (külföldi partner hanyag munkája, szabálytalan akciói ronthatják a cég hírnevét; ha túl jól csinálja az is rossz, mert esetleg olcsóbban és jobb minőségben gyártja a terméket, s kis módosítás után az eredeti szállítóval szemben konkurens exporterként léphet fel)

Vegyes vállalat alapítása

- Könnyebb, mert van egy partnercég akivel társulok, ő ismeri a külpiacon szokásait (őt is ismerik)
- Tőlem távol helyezkedik el a befektetésem, lassan értesülök az ottani problémákról→ kockázat
- A partner csökkenti a kockázatomat, de az én véleményem nélkül nem dönthet
- CÉL: saját termékemmel egy partnerrel a külföldi piacon vezető pozícióba jutni
- Külföldi tőkebefektetéssel is jár
- Hosszabb távú befektetés, évekre előre megfontoltan tervezek

Közvetlen külföldi beruházás

- Nincs partnercég→ a teljes tőkebefektetés, tőke kivétel minket terhel
- Nincs partnercég, aki segítene→ enyém az össze profit
- Teljes tevékenységet ki kell telepíteni
- Minél távolabb van annál nagyobb a kockázat, és lassabban történik az ügyintézés
- Általában stabil gazdaságokba telepítik
- CÉL: vezető pozíció elfoglalása a külpiacon

Teljes skálájú nemzetközi termelés és marketing

- A külpiacon lépő cég, a világot belpiacának tekinti
- Minél több területet érinti az adott tevékenység, annál nagyobb a kockázat és a profit
- A legnagyobb vállalatok legjelentősebb piaci stratégiája
- A termelés és az értékesítés a világ sok országában lévő leányvállalatok láncolatában folyik munkamegosztás szerint
- Globális stratégia alapján szerzik be a nyersanyagokat, gyártják a különféle részegységeket és választják meg az összeszerelés helyét
- A multinacionális cégek vállalatának egymás közötti forgalma úgy zajlik, mint egy jelentős belpiac

3, A vállalatok külpiacon stratégiai**kisvállalatok:**

- Támadólagos piacról lépés (pillanatnyi előnyt használják ki)

- A piacra lépés kevésbé fejlett módját választják
- Gyorsan tudnak reagálni a piaci eseményekre
- Vesztség számukra komoly kockázat (a kis tőke miatt)
- Fizetési késedelmek zavart okozhatnak
- Legtipikusabban bedolgozói tevékenységet vállalnak
- Szűk a termékskálájuk

Nagyvállalatok:

- Piacra lépése fokozatos
- Kiépíti a piacát
- Széles termékskála
- Fizetési késedelmek nem okoznak zavart
- Nagy tőkeigény
- Lassabban reagálnak az eseményekre
- Vesztség számukra nem túl nagy kockázat

Termékek versenye

Piaci termékek

mindaz, ami a piacon a fogyasztás, felhalmozás a megszerzés és a figyelemfelkeltés céljából felkínálható, mert valamilyen igényt kielégít

Globális termékek

Azok, amelyeket lényegében azonos változatban értékesítenek a világ legtöbb országában, s csak ritkán és minimális mértékig módosítják a helyi piac sajátosságaihoz

Franchise: egy olyan engedély, ami lehetővé teszi a felhasználónak, hogy adott terméket és szolgáltatást adott márkanév alatt forgalmazzon saját egységeiben. Kiterjedhet az egész üzletmenet támogatására is, ekkor a vállalkozáshoz tartozó stratégia, marketing, minőségellenőrzés és a számviteli ismereteket is átveszi a felhasználó

Az átvevőnek

Az átadónak

Előnyös

- Bevált terméket kap
- Gyors piacrajutás
- Kidolgozott technológia
- Jó az anyagellátás

Hátrányos

- Jelentős díjakat kell fizetni
- Szigorú ellenőrzési

Előnyös

- Kevés többletráfordítás
- Gyors bevezetés
- Az átvevő ismeri a piacot
- Az átvevő érdekelt a sikerben

Hátrányos

- Az átvevő nem leányvállalat
- Független cég eltérő célokkal, szokásokkal
- Esetleg az átvevő alkalmatlan

Differenciált termék: a termékek szándékos megkülönböztetése, néhány lényeges eltérés van a termékek tulajdonsági között az ország igényeinek megfelelően

Termékfejlesztés:

- **Horizontális**

Nincs lényeges minőségi változtatás a termék fejlesztésében, csak apróbb stílus változtatásokat, módosításokat hajtanak végre

- **Vertikális**

Minőségjavítás, a korábbi termék egy vagy több lényeges jellemzőjét változtatják meg pl. fekete-fehér mobiltelefon → digitális megaszuper színes mobil

- **Innováció**

Verseny, az új termékek, új termelési eljárások kifejlesztésének és ipari bevezetésének versenye pl. monitor → a test bioenergiájából táplálkozó összecsukható 3 mm vastag és 50 grammos monitor

Termék életgörbe:

költség előnyök

- eltérő költségszerkezet
- méretgazdaságosság
- működőtőke-export

4, árképzés

XXIV. Nemzetközi pénzügyek

1. A valuta, deviza, árfolyam, konvertibilitás fogalma

Valuta

nevezük egy ország fizetési eszközét a nemzetközi forgalomban.

Deviza

a nemzetközi elszámolásokban külföldi valutára szóló követelést jelent. Tágabb értelemben ide soroljuk a jegybanki tartalékként szolgáló nemesfémeket is.

Egy nemzeti valuta átválthatóságát egy másik nemzet valutára a valuta **konvertibilitásának** nevezzük.

Valutaárfolyam: külföldi valuta hazai árában kifejezett ára jele: e

Árfolyam növekedése = hazai valuta leértékelődése 100 Ft/\$-ról 120 Ft/\$-ra

Árfolyam csökkenése = hazai valuta felértékelődése 100 Ft/\$-ról 80 Ft/\$-ra

2. A fix- és lebegő árfolyam megkülönböztetése

Szabadon lebegő valutaárfolyam esetén a valutaárfolyam változásai biztosítják a fizetési mérleg egyensúlyát.

A szabadon lebegő valutaárfolyam esetén, a reálárfolyam mozgása biztosítja a fizetési mérleg egyensúlyát.

3. A nemzetközi fizetési mérleg fogalma és szerkezete

A nemzetközi fizetési mérleg részei

1, folyó fizetési mérleg: azokat az ügyleteket tartja nyilván, amelyek közvetlenül érintik a makrogazdaság rendelkezésére álló jövedelmét (GNDI), más megközelítésben egy ország lakosainak a külfölddel lebonyolított összes gazdasági ügyletét tartja számon

- *Külkereskedelmi mérleg*: nemzetközi termékkereskedelem egyenlegét jelenti {exp. - imp.}
- *Szolgáltatások forgalma*: nemzetközi szolgáltatások egyenlege {nyújtott sz. – kapott sz.} ide tartozik pl. az idegenforgalom, és a nemzetközi fuvarozás is
- *Tényezőjövedelem*: a termelési tényezők szolgáltatásainak ellenértékéeként fogható fel {külföldről érkező t.jöv – külföldre menő t.jöv.} pl. külföldi beruházásból hazautalt profit, külföldi részvény hazautalt osztaléka
- *Egyoldalú átutalások (transzferek)*: a transzferekkel szemben nincs közvetlen jöved. áramlás {külf. érkező - külf. utalt} pl. nyújtott v. kapott segélyek, ENSZ-tagsági díj

2, tőke mérleg: a pénz- és értékpapírtőke nemzetközi áramlását rögzíti

tőkeimport (tőkebeáramlás): külföldiek befektetnek nálunk (hitel v. részesedés vásárlása)

tőkeexport (tőkekiáramlás): külföldön befektetett tőke (hitel v. részesedést vásárlunk)

3, jegybanki tartalékok: központi bank devizatartalékainak változását tartja számon

4. A nyitott gazdaság egyensúlya

5. Nemzetközi fizetési mérleg

Egy ország lakosainak külfölddel lebonyolított összes gazdasági ügyleteinek nyilvántartására szolgál a **nemzetközi fizetési mérleg**.

A folyó fizetési mérleg **szufficites** ha az országba több valuta áramlott be, mint onnan ki, és **deficites**, ha több valuta áramlott ki, mint be. **Cél a fizetési mérleg hosszútávú egyensúlya**

A fizetési mérleg hiánya a központi bank devizatartalékainak csökkenését jelenti. Ha a fizetési mérleg tartósan deficites, akkor a jegybank hitelt kényszerül felvenni. Ha a hitelek kamatját már csak újabb hitelfelvétellel tudja csak kifizetni, akkor a helyzet már súlyos, ezt nevezzük **adósságcsapdának**.

2. Valutapiac

e* egyensúlyi valutaárfolyam mellett:

áruimport + tőkeexport = áruexport + tőkeimport

Az árfolyam növekedése, a hazai valuta leértékelése, változatlan belföldi és külföldi árszínvonal mellett, csökkenti a külföldi valuta iránti keresletet. Míg az árfolyam növekedése azonos feltételek között növeli a külföldi valuta keresletét.

Változatlan hazai és külföldi árszínvonal esetén az árfolyam **emelkedése**, a hazai valuta **leértékelése** növeli külföldi valuta kínálatát. Az árfolyam **csökkenése** csökkenti a külföldi valuta **kínálatát**.

Szabadon lebegő valutaárfolyam esetén a valutaárfolyam változásai biztosítják a fizetési mérleg egyensúlyát.

3, Reálárfolyam

Reálárfolyamnak nevezzük a belföldi valutában kifejezett külföldi árszínvonal és a belföldi árszínvonal arányát.

R= (e*Pk) : P

A reálárfolyam **növekedése**, a belföldi valuta reálleértékelése csökkenti a valutakeresletet és növeli a valutakínálatot.

A reál valutaárfolyam **csökkenése**, a belföldi valuta reálfelértékelődése növeli a valutakeresletet és csökkenti a valutakínálatot.

A szabadon lebegő valutaárfolyam esetén, a reálárfolyam mozgása biztosítja a fizetési mérleg egyensúlyát.

A rögzített árfolyamos valutapiac lényege: A bankjegyeket az első világháborúig a központi bankok kötelesek voltak kívánságra átváltani aranyra. Az egyes országok központi bankjai meghatároztak egy bankjegy/arany átváltási kulcsot. Ezek megadták az egyes valuták egymáshoz viszonyított nominális arányát.

A rögzített árfolyamos valutapiac tehát megengedi a fizetési mérleg egyensúlyát, és egy új gazdaságpolitikai eszközt ad az állam kezébe: a le- és felértékelést, vagyis az árfolyampolitikát.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.